

Katarzyna Laskowska, Magdalena Perkowska*

Przestępstwo nielegalnego przekroczenia polskiej granicy w ujęciu empirycznym**

1. WPROWADZENIE

W ostatnich latach w Europie nasiliła się migracja ludności, w tym migracja o charakterze nielegalnym. Jest ona zjawiskiem trudno poddającym się kontroli, dlatego nielegalne przekraczanie granicy staje się kluczowym problemem wielu państw. W związku z tym w każdym z nich niezbędne jest poznanie fenomenu tego przestępstwa oraz opracowanie działań zarówno uprzedzających, jak i następczych wobec niego.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie struktury przestępstw z art. 264 Kodeksu karnego¹ ujawnionych przez Straż Graniczną w latach 2014–2018, jak też ich kryminologicznej specyfiki oraz zakresu wymiaru kar orzeczanych przez sądy wobec ich sprawców. Źródła analiz stanowiły: dane statystyczne Straży Granicznej oraz Ministerstwa Sprawiedliwości, a także akta 22. spraw karnych zakończonych w latach 2014–2018 prawomocnym wyrokiem skazującym z art. 264 k.k. Zostały one pozyskane w drodze dostępu do informacji publicznej z Sądu Rejonowego w Białymstoku (20 akt) i z Sądu Okręgowego w Białymstoku (2 akta). Zgodnie z prośbą autorek otrzymano dostęp do danych ze wszystkich akt spraw karnych dotyczących skazań z art. 264 k.k. w latach 2014–2018, a badania przeprowadzono wiosną 2019 r. w Białymstoku. Analizy akt spraw dokonano z wykorzystaniem narzędzia w postaci kwestionariusza ankiety do badania akt sądowych. Składał się on z sześciu działów: oznaczenie sprawy, charakterystyka uczestnika zorganizowanej grupy przestępczej, charakterystyka czynów, struktura grupy, organizacja działalności, i funkcjonowanie zorganizowanej grupy przestępczej, przebieg postępowania sądowego, orzeczone kary i środki karne. Umiejscowienie terenu

* Prof. dr hab. Katarzyna Laskowska jest pracownikiem w Zakładzie Kryminologii, Katedra Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Polska, ORCID 0000-0001-6767-3929, e-mail: laskowska@uwb.edu.pl; dr Magdalena Perkowska jest adiunktem w Zakładzie Kryminologii, Katedra Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Polska, ORCID 0000-0002-9495-132X, e-mail: m.perkowska@uwb.edu.pl

** Data zgłoszenia tekstu przez autorki: 13.02.2020 r.; data przyjęcia tekstu przez redakcję do publikacji: 19.08.2020 r.

¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444) – dalej k.k.

badania na obszarze właściwości sądów w Białymstoku (tj. położonych na terenach przygranicznych z Litwą i Białorusią) było głównym uzasadnieniem podjętych rozważań. Z kolei dobór cezury czasowej wynikał z potrzeby ciągłego prowadzenia badań dotyczących przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy, w których autorki tego opracowania uprzednio brały udział². Był też przejawem przekonania, że okres ostatnich pięciu lat może być wystarczającą podstawą analiz i wypracowania na ich podstawie wniosków w zakresie sposobu popełniania badanego przestępstwa.

2. PRZESTĘPSTWO NIELEGALNEGO PRZEKROCZENIA GRANICY W UJĘCIU STATYSTYCZNYM³

Organem uprawnionym do ochrony granicy państwowej oraz rozpoznawania, zapobiegania, a także wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń dotyczących zgodności przekraczania granicy państwowej z przepisami jest Straż Graniczna. Z tego względu w niniejszej części opracowania zostanie przeprowadzona analiza danych statystycznych zgromadzonych przez tę formację dotyczących liczby podejrzanych o czyny z art. 264 § 2 i § 3 k.k. z uwzględnieniem art. 258 k.k.

Tabela 1 Podejrzani na podstawie art. 264 § 2 k.k. w latach 2014–2018 ⁴	
2014	
Art. 264 § 2 k.k.	720
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	104
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 272 k.k. w zb. z art. 273 k.k.	80
Art. 264 § 2, art. 272 art. 273 k.k.	75
Art. 264 § 2, art. 270 § 1 k.k.	32
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k., art. 270 § 1 k.k.	30
Art. 264 § 2 k.k. i pozostałe kwalifikacje prawne	126
2015	
Art. 264 § 2 k.k.	698
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	484
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k., art. 270 § 1 k.k.	118
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 272 k.k. w zb. z art. 273 k.k.	89
Art. 264 § 2 art. 272, art. 273 k.k.	47
Art. 264 § 2, art. 270 § 1 k.k.	39
Art. 264 § 2 k.k. i pozostałe kwalifikacje prawne	142

² Badania tego czynu były przedmiotem projektu badawczego pt. „SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modulem analizy ryzyka ofiar przestępstwa handlu ludźmi” (Decyzja Dyrektora NCBiR nr DOBR-BIO4/055/13127/2013) zrealizowanego pod kierunkiem prof. dr hab. Ireny Rzeplińskiej w latach 2014–2017. Jego pokłosiem była monografia: *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017, ss. 639.

³ Tę część opracowania przygotowała M. Perkowska.

⁴ Kwalifikacje prawne zostały ujęte zgodnie z materiałem źródłowym Straży Granicznej.

Tabela 1 cd.	
Podejrzani na podstawie art. 264 § 2 k.k. w latach 2014–2018	
2016	
Art. 264 § 2 k.k.	715
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	627
Art. 264 § 2, art. 272, art. 273 k.k.	137
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 272 k.k. w zb. z art. 273 k.k.	105
Art. 264 § 2 k.k. i pozostałe kwalifikacje prawne	221
2017	
Art. 264 § 2 k.k.	517
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	343
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 272 k.k. w zb. z art. 273 k.k.	51
Art. 264 § 2, art. 272 k.k. w zb. z art. 273 k.k.	32
Art. 264 § 2 k.k. i pozostałe kwalifikacje prawne	153
2018	
Art. 264 § 2 k.k.	744
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	256
Art. 264 § 2 k.k. w zb. art. 274 k.k.	31
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 272 k.k. w zb. z art. 273 k.k.	35
Art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 275 § 1 k.k.	30
Art. 264 § 2 k.k. i pozostałe kwalifikacje prawne	69

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej.

Dynamika zachowania polegającego na przekroczeniu granicy wbrew przepisom wykazywała tendencję wzrostową do roku 2016, natomiast w 2017 r. odnotowano spadek, po czym – ponowny wzrost w 2018 r. Jak wynika z tabeli 1, zachowanie sprawców często wypełnia znamiona także innych czynów zabronionych, w szczególności przeciwko wiarygodności dokumentów. Większość zachowań została jednak zakwalifikowana na podstawie art. 264 § 2 k.k., a zatem sprawcy najczęściej przekraczali granicę Rzeczypospolitej Polskiej używając wyłącznie przemocy lub groźby, podstępów lub współdziałając z innymi osobami. Z informacji Straży Granicznej wynika, że przemoc nie jest często stosowana wobec funkcjonariuszy, gdyż sprawcy zdają sobie sprawę z zakresu odpowiedzialności, tj. np. za czynną napaść na funkcjonariusza. Częściej jednak odwołują się do podstępów lub współdziałania z innymi osobami. Owo współdziałanie polega na grupowym przekroczeniu wspólnie granicy poza przejściami granicznymi przez tzw. zieloną granicę. Nie jest to jednak zjawisko masowe, szczególnie na zewnętrznej granicy ze względu na jej szczelność. Do takiego przekroczenia dochodzi najczęściej na odcinku granicy z Ukrainą i Litwą, tj. w ramach istniejącego „szlaku nadbałtyckiego”⁵.

Jak się wskazuje w literaturze, nielegalne przekroczenie granicy „we współdziałaniu z innymi osobami” może oznaczać zarówno to, że samo przekroczenie granicy nastąpiło „wspólnie z innymi osobami, które ze sobą współdziałały”, jak

⁵ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 r., Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2016, s. 97.

i to, iż doprowadzenie do nielegalnego przekroczenia granicy przez samego sprawcę było możliwe dzięki współdziałaniu innych osób⁶. Możliwość, że odpowiedzialność za przekroczenie granicy wspólnie z innymi osobami, zachodzi także wtedy, gdy czyni to tylko jedna osoba, a pozostałe podejmują działania stwarzające ku temu warunki, w czym mieści się też np.: dostarczenie dokumentów czy udzielanie rad, została także potwierdzona w orzecznictwie⁷. Możliwy jest też układ mieszany polegający na tym, że kilka osób nielegalnie przekroczyło we współdziałaniu granicę, przy czym możliwe stało się to ze względu na współdziałanie z innymi osobami⁸.

Jak wskazuje Straż Graniczna, cudzoziemcy chcąc nielegalnie przekroczyć granicę RP, nagminnie posługują się podrobionymi i przerobionymi dokumentami. Najczęściej są to dokumenty uprawniające do przekroczenia granicy w postaci wiz, stempli kontroli granicznej, paszportów, dowodów osobistych, dokumentów pobytowych⁹ czy kart małego ruchu granicznego¹⁰. W takiej sytuacji zachowanie kwalifikowane jest także na podstawie art. 270 § 1 k.k. Było to drugie pod względem liczebności zachowanie w analizowanym okresie.

Sprawcy przerabiają także stemple kontroli granicznej w celu potwierdzenia „legalności” okresów pobytu na terytorium Unii Europejskiej oraz uzyskania kolejnej wizej. Stosowane jest to w sytuacji przekroczenia przez cudzoziemca dozwolonego czasu pobytu, co w konsekwencji może powodować niewydanie kolejnej wizej lub czasowy zakaz wjazdu na terytorium RP/UE¹¹.

Przy analizie zachowań polegających na posługiwaniu się fałszywymi dokumentami należy przypomnieć orzeczenie Sądu Najwyższego (dalej SN) wskazujące, że: „momentem przekroczenia granicy państwowej jest ukończenie przez funkcjonariusza polskiej Straży Granicznej czynności polegającej na sprawdzeniu ważności i autentyczności dokumentów uprawniających do przekroczenia polskiej granicy państwowej przy równoczesnym ustaleniu tożsamości osoby legitymującej się tymi dokumentami”¹². Do czasu ukończenia tej czynności mamy do czynienia jedynie z usiłowaniem.

Innym zachowaniem przeciwko wiarygodności dokumentów jest wyłudzenie poświadczenia nieprawcy przez podstępne wprowadzenie w błąd funkcjonariusza publicznego lub innej osoby upoważnionej do wystawienia dokumentu (art. 272 k.k.), a następnie przekraczanie granicy państwowej na podstawie tak uzyskanego dokumentu (art. 273 k.k.). Taki proceder stosują często osoby, które uzyskały zakaz wjazdu na terytorium RP¹³ lub, które ubiegając się o wizę przedstawiły dokumenty wystawione na dane nieistniejących podmiotów¹⁴.

⁶ Z. Cwiakalski, *Komentarz do art. 264 KK* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, *Komentarz do art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2018, s. 598–599.

⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego (dalej SA) w Warszawie z 26.01.2016 r., II AKa 387/15, LEX nr 2025493.

⁸ Z. Cwiakalski, *Komentarz...* [w:] *Kodeks...*, t. II, s. 598–599.

⁹ *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 r. ...*, s. 99.

¹⁰ *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 r.*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2017, s. 101.

¹¹ *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 r. ...*, s. 97; T. Kling, *Falszerstwa dokumentów uprawniających do przekraczania granicy państwowej*, „Problemy Ochrony Granic” 2008/2, s. 49–50.

¹² Wyrok SN z 26.07.2001 r., V KKN 81/99, LEX nr 51670.

¹³ M. Perkowska, *Charakterystyka przestępczości granicznej cudzoziemców w Polsce na podstawie wyników badań akt spraw karnych* [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017, s. 210; M. Szulecka, *Migracje jako źródło wybranych zagrożeń porządku prawnego i publicznego. Wnioski z badań jakościowych* [w:] *Przestępczość...*, s. 433 i n.; M. Szulecka, *Przejawy nielegalnej migracji w Polsce*, „Archiwum Kryminologii” 2016, t. XXXVIII, s. 218.

¹⁴ M. Perkowska, *Charakterystyka...* [w:] *Przestępczość...*, s. 211 i n.

Sprawcy rzadziej wykorzystują metodę na podobieństwo tzw. *look alike*, czyli posługują się oryginalnymi dokumentami należącymi do innych osób, wypełniając przez to znamiona także art. 275 k.k. Dotyczy to najczęściej wykorzystania polskich dowodów osobistych¹⁵.

Analizując problem nielegalnego przekroczenia granicy w latach 2014–2018 nie sposób nie zauważyć, że w roku 2015 w porównaniu do 2014 r. kilkakrotnie wzrosła liczba osób, które posługiwały się podrobionymi dokumentami. Mogłoby to wskazywać na wpływ kryzysu migracyjnego, który zagraża bezpieczeństwu granic Polski. Niemniej jednak bardziej szczegółowe analizy dotyczące obywatelstwa sprawców nie potwierdzają takiej hipotezy. Najwięcej podejrzanych stanowili obywatele Ukrainy, podobnie jak w latach poprzednich, jak i następnym. Obywateli „państw ryzyka migracyjnego” było niewielu (np. w 2015 r. stwierdzono jedynie 36 obywateli Syrii podejrzanych o przestępstwo z art. 264 § 2 k.k.)¹⁶.

Tabela 2	
Podejrzani na podstawie art. 264 § 3 k.k. w latach 2014–2018 ¹⁷	
2014	
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 272 k.k., art. 271 § 3 k.k.	76
Art. 264 § 3 k.k.	66
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	7
Art. 264 § 3 k.k. i pozostałe kwalifikacje	9
2015	
Art. 264 § 3 k.k.	91
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	23
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	9
Art. 264 § 3 k.k. i pozostałe kwalifikacje	17
2016	
Art. 264 § 3 k.k.	41
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	30
Art. 264 § 3 art. 264a § 1 k.k. w zb. z art. 271 § 1 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	7
Art. 264 § 3 k.k. i pozostałe kwalifikacje	11
2017	
Art. 264 § 3 k.k.	83
Art. 264 § 3, art. 264a § 1 k.k.	16
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	15
Art. 264 § 3, art. 274 k.k.	14
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k.	13
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	8
Art. 264 § 3 k.k. i pozostałe kwalifikacje	11

¹⁵ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2015 r. ..., s. 98.

¹⁶ Por. M. Perkowska, *Przestępczość cudzoziemców w Polsce od transformacji ustrojowej po kryzys migracyjny* [w:] *Po co nam kryminologia? Księga jubileuszowa profesor Ireny Rzeplińskiej*, red. W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, P. Wiktorska, K. Buczkowski, Warszawa 2019, s. 379.

¹⁷ Kwalifikacje prawne zostały ujęte zgodnie z materiałem źródłowym Straży Granicznej.

Tabela 2 cd. Podejrzani na podstawie art. 264 § 3 k.k. w latach 2014–2018	
2018	
Art. 264 § 3 k.k.	71
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	7
Art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k.	7
Art. 264 § 3 k.k. i pozostałe kwalifikacje	7

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej.

Analiza dynamiki procederu organizowania innym osobom przekraczania granicy Rzeczypospolitej Polskiej wbrew przepisom (w ramach działalności zorganizowanej grupy przestępczej czy też poza nią) nie jest do końca zasadna, gdyż wykrycie organizatorów i zebranie dowodów świadczących o ich działalności wymaga żmudnej i często długotrwałej pracy operacyjno-śledczej (zob. tabela 2). Zatem czas na przedstawienia zarzutów bywa oddalony w czasie od samego procederu.

Organizowanie przekraczania granicy może być realizowane zarówno przez grupę sprawców, jak i przez pojedyncze osoby. Z popełnieniem przestępstwa będziemy mieli do czynienia w przypadku podjęcia przez sprawcę czynności mających stworzyć warunki do nielegalnego przekroczenia granicy przez co najmniej 2 osoby. Mogą tu wchodzić w grę takie czynności jak: wejście w porozumieniu z inną osobą lub osobami, uzyskanie lub przysposobienie środków, zbieranie informacji lub sporządzanie plan działania¹⁸, czy też pozyskiwanie dokumentów, planów dróg, sprzętu niezbędnego do przemieszczenia migrantów, zabezpieczenie środków transportu, przekazywanie wskazówek gdzie, jak i kiedy przejść przez granicę¹⁹, czy przygotowywanie miejsc noclegu. Jak wskazał Sąd Najwyższy²⁰, organizowanie innym osobom przekraczania wbrew przepisom granicy RP nie musi sprowadzać się wyłącznie do starań o zapewnienie samego fizycznego przekroczenia tej granicy wbrew przepisom. Może bowiem polegać również na staraniach o zapewnienie miejsc przechowania dla osób nielegalnie przekraczających granice RP lub środków przewozu tychże osób do określonych miejsc. Nieodzownym elementem jest także pobieranie opłat od kandydatów do nielegalnego przedostania się na terytorium Polski²¹. W postanowieniu z 2016 r.²² SN wskazał ponadto że, zachowanie sprawcy może polegać np. na dostarczaniu tym osobom wymaganych dokumentów lub przekazaniu środków transportu.

Organizowanie procederu nieodzownie łączy się czynami przeciwko wiarygodności dokumentów oraz nierzadko wypełnia także znamiona umożliwienia lub ułatwienia pobytu na terytorium RP wbrew przepisom. Nielegalne przekraczanie granic odbywa się w głównej mierze za pomocą organizatorów, a nawet przy udziale zorganizowanych grup przestępczych. Organizują oni transport na wszystkich etapach podróży, tymczasowe schronienie w państwach tranzytowych, a także niejednokrotnie podrobione lub

¹⁸ Z. Cwiakalski, *Komentarz...* [w:] *Kodeks...*, t. II, s. 596–597.

¹⁹ A. Michalska-Warias, *Komentarz do art. 264 KK* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 449.

²⁰ Wyrok SN z 25.01.2005 r., WK 23/04, OSNKW 2005/2, poz. 21.

²¹ Wyrok SN – Izba Karna z 6.06.2003 r., III KKN 349/01, Legalis nr 60987, zob. także A. Herzog, *Komentarz do art. 264 KK* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2018, s. 1659.

²² Postanowienie SN – Izba Karna z 22.11.2016 r., IV KK 362/16, Legalis nr 1560060.

przerobione dokumenty²³, które wcześniej należy zdobyć m.in. przez wyłudzenie poświadczenia nieprawdy (art. 272 k.k.) czy kradzież dokumentu (art. 275 k.k.). Sprawcy także sami wystawiają dokumenty, poświadczając w nich nieprawdę (art. 271 k.k.). Inną formę stanowi podrobienie, a częścię przerobienie oryginalnego dokumentu, czy posługiwanie się takim dokumentem (art. 270 k.k.)²⁴. Należy przy tym zauważyć, że współcześnie w Polsce organizacja procederu nielegalnego przekroczenia granicy odbywa się w sposób „cywilizowany”, a migranci przekraczają granicę na podstawie dokumentów (często fałszywych lub wyłudzonych), czy też usiłują wykorzystać polskie odcinki wewnętrznej granicy UE, na których nie odbywa się regularna kontrola ruchu granicznego²⁵.

Tabela 3	
Podjeżrzani na podstawie art. 258 w zbiegu z art. 264 § 3 k.k. w latach 2014–2018 ²⁶	
2014	
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 k.k.	15
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	3
Art. 258 § 1, art. 264 § 2, art. 264 § 3 k.k.	1
2015	
Art. 258 § 1 k.k. w zb. z art. 264 § 3 k.k.	18
Art. 258 § 1, art. 264 § 3, art. 86 § 3 k.k.s. w zb. z art. 63 § 6 k.k.s. w zb. z art. 54 § 2 k.k.s.	6
Art. 258 § 1, art. 263 § 2, art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 272 k.k., art. 270 § 1 k.k.	5
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 art. 264a § 1 k.k.	1
2016	
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 k.k.	14
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k.	14
Art. 258 § 1 i 3 k.k., art. 264 § 3 k.k.	10
Art. 258 § 1 i 3 k.k., art. 264 § 3, art. 86 § 3 k.k.s. w zb. z art. 63 § 6 k.k.s. w zb. z art. 54 § 2 k.k.s.	8
Art. 258 § 1, art. 264 § 2, art. 264 § 3 k.k.	7
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 272 k.k.	2
2017	
Art. 258 § 1 k.k. w zb. z art. 264 § 3 k.k.	37
Art. 258 § 1, art. 264 § 2 k.k. w zb. z art. 270 § 1 k.k., art. 264 § 3 art. 274, art. 275 § 2 k.k.	4
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 272 k.k. i 271 k.k.	3
Art. 258 § 1, art. 264 § 3, art. 299 § 1 k.k.	3
Art. 258 § 1, art. 264 § 2, art. 86 § 3 k.k.s. w zb. z art. 63 § 6 k.k.s. w zb. z art. 54 § 2 k.k.s.	2
Art. 258 § 1, art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k.	1
Art. 258 § 1, art. 258 § 3, art. 264 § 3 k.k.	1

²³ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 r. ..., s. 98.

²⁴ Por. T. Franczyk, *Nielegalna migracja i przemyt ludzi. Zarys problemu*, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Straży Granicznej” 2006/3, s. 12; M. Perkowska, *Problematyka nielegalnych rynków z perspektywy tzw. przestępczości transgranicznej* [w:] *Nielegalne Rynki. Geneza, skala zjawiska i możliwości przeciwdziałania*, red. W. Pływaczewski, Olsztyn 2012, s. 51–52.

²⁵ M. Szulecka, *Przejawy...*, s. 227–228.

²⁶ Kwalifikacje prawne zostały ujęte zgodnie z materiałem źródłowym Straży Granicznej.

Tabela 3 cd. Podejrzani na podstawie art. 258 w zbiegu z art. 264 § 3 k.k. w latach 2014–2018	
2018	
Art. 258 § 1 k.k., art. 264 § 3 k.k.	27
Art. 258 § 1 k.k., art. 264 § 3 k.k. w zb. z art. 264a § 1 k.k., art. 271 § 1 i 3 k.k. w zb. z art. 273 k.k.	5
Art. 258 § 1 k.k., art. 264 § 3 k.k., art. 54 § 2 k.k.s. w zb. z art. 65 § 3 k.k.s.	4
Art. 258, art. 264 § 3 k.k. i inne kwalifikacje prawne	9

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej.

Dla analizy zorganizowanych form procederu organizowania przekroczenia granicy RP wbrew przepisom z danych Straży Granicznej wybrano wszystkie przypadki, w których zachowanie podejrzanych zostało zakwalifikowane na podstawie art. 258 oraz 264 § 3 k.k. (zob. tabela 3). Jak wynika z danych zawartych w tabeli 3, liczba osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych zajmujących się organizowaniem nielegalnego przekroczenia granicy nie jest wielka. Jest to powiązane z liczbą podejrzanych o przekraczanie polskie granicy wbrew przepisom. To ostatnie zjawisko nie jest duże, szczególnie, jeśli porównamy je z innymi europejskimi odcinkami granic zewnętrznych. Podobnie, jak w przypadku zachowania wypełniającego jedynie znamiona z art. 264 § 3 k.k., sprawcy działający w ramach zorganizowanej grupy przestępczej popełniali też przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, nieodzwrotnie związane z organizowaniem przekroczenia granicy. Warto jednak zauważyć, że obok organizowania przekraczania granicy sporadycznie występował także przemyt towarów akcyzowanych. Z kwalifikacji prawnej czynów na podstawie przepisów Kodeksu karnego skarbowego²⁷ wynika, że były to najprawdopodobniej wyroby tytoniowe. Świadczy to zatem o multiprzestępczej działalności zorganizowanych grup w obszarze przestępczości granicznej²⁸. Bywa także, że osoby przekraczające nielegalnie granicę są zmuszane do przenoszenia ze sobą przemycanego towaru²⁹ tak, aby proceder ten przynosił organizatorom jak największe zyski. Organizatorzy wykorzystują też te same szlaki do przemytu towarów. Wśród zarzucanych czynów pojawia się także samo przekroczenie granicy wbrew przepisom (art. 264 § 2 k.k.), gdyż zdarza się, że przewodnik przeprowadzający migrantów przez granicę sam nie posiada uprawnienia do jej przekraczania. Aktywność grup skupiona jest na generowaniu jak największych zysków, a za tym idzie – także potrzeba nadawania im pozorów legalnego pochodzenia³⁰. Stąd też wśród zarzucanych czynów występuje również zjawisko prania pieniędzy (art. 299 k.k.).

²⁷ Ustawa z 1.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2017 r. poz. 226 ze zm.) – dalej k.k.s.

²⁸ Por. K. Laskowska, *Obszary działalności zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce* [w:] *Przestępczość zorganizowana*, red. E.W. Pływaczewski, Warszawa 2011, s. 92.

²⁹ K. Głębicka, *Przerzut migrantów do lub przez terytorium Polski*, „Prace migracyjne” 1999/2, s. 32.

³⁰ Por. P. Łabuz, T. Safjański, *Działania kontrwykrywcze grup przestępczych zaangażowanych w przemyt ludzi zmierzające do ukrycia majątku związanego z przestępstwem* [w:] *Nielegalna imigracja w aspekcie kryminalistycznym, kryminologicznym i bezpieczeństwa państwa*, red. P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański, Warszawa 2018, s. 36 i n.

3. MECHANIZM PRZESTĘPSTWA NIELEGALNEGO PRZEKROCZENIA GRANICY W ŚWIELE WYNIKÓW BADAŃ AKT SPRAW KARNYCH³¹

Jak wynika z analizy informacji zawartych w aktach spraw karnych na podstawie art. 264 k.k. skazano 49 osób. W związku z trybem uzyskania akt, niestety, część informacji zawartych w nich została zanonimizowana, co utrudniło identyfikację sprawców. Dlatego w wielu przypadkach nie udało się poznać ich charakterystyki społeczno-demograficznej (płci, wieku, obywatelstwa). Ustalono natomiast kwalifikacje prawne zarzucanych im czynów. Ilustrują to tabele 4–5.

Tabela 4 Kwalifikacja prawna czynów z art. 264 k.k. popełnionych przez skazanych ³²	
Kwalifikacja prawna	Liczba
art. 264 § 2 k.k.	29
art. 264 § 3 k.k.	25
Razem	54

Źródło: Analiza na podstawie akt spraw karnych.

Dane zawarte w tabeli 4 wskazują, że najwięcej osób skazano na podstawie przepisu kryminalizującego przekroczenie granicy, tj. z art. 264 § 2 k.k. (29), nieco mniej – z przepisu kryminalizującego organizowanie innym osobom przekroczenia granicy, tj. z art. 264 § 3 k.k. (25).

Tabela 5 Pozostałe kwalifikacje prawne czynów popełnionych przez skazanych	
Kwalifikacja prawna	Liczba
art. 258 § 1 k.k.	5
art. 258 § 3 k.k.	1
art. 264a § 1 k.k.	1
art. 270 § 1 k.k.	1
art. 272 k.k.	1
art. 273 k.k.	1
art. 275 § 1 k.k.	1
art. 276 § k.k.	1
Razem	12

Źródło: Analiza na podstawie akt spraw karnych.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 5, skazania nastąpiły też za inne przestępstwa (popełnione zarówno w zbiegu, jak i samodzielnie). Były to: udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego (5); zakładanie lub kierowanie grupą albo związkiem

³¹ Tę część opracowania przygotowała K. Laskowska.

³² Liczby nie sumują się do 100%, gdyż część skazanych odpowiadała na podstawie więcej niż jednego artykułu Kodeksu karnego.

przestępczym; umożliwienie pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej; fałszerstwo materialne dokumentu; wyłudzenie poświadczenia nieprawdy; użycie dokumentu poświadczającego nieprawdę; posługiwanie się, kradzież lub przywłaszczenie dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby; niszczenie dokumentu, nie mając prawa do wyłącznego rozporządzania nim (po 1). Ów wykaz wskazuje, że część skazanych popełniła przestępstwa działając w zorganizowanych strukturach. Dokonane czyny stanowiły przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu oraz wiarygodności dokumentów. Jak wynika z powyższych informacji, dokonanie nielegalnego przekroczenia granicy wiązało się z popełnieniem innych czynów.

Następnie należało dokonać analizy sposobów dokonywania przestępstwa z art. 264 § 2 k.k. Zmierzano do ustalenia, na czym w praktyce polega posługiwanie się przemocą, groźbą, podstępem, czy też współdziałanie z innymi osobami podczas dokonania nielegalnego przekroczenia granicy.

Jak wynika z analizy akt spraw karnych w ramach art. 264 § 2 k.k. skazani najczęściej usiłowali przekroczyć granicę państwową wbrew przepisom, przy użyciu podstępu polegającego na wprowadzeniu w błąd funkcjonariuszy Straży Granicznej:

- poprzez posłużenie się jako autentycznym podrobionym włoskim dokumentem pobytowym³³, niemieckim dokumentem pobytowym³⁴, białoruskim paszportem wystawionym na inne imię i nazwisko³⁵, słowackim dowodem osobistym³⁶, rumuńskim dowodem osobistym³⁷. W przypadku wymienionym jako ostatni, na terenie Niemiec kobieta „nielegalnie nabyła od nieustalonego obywatela Czech za kwotę 2,5 tys. euro podrobiony na wzór oryginalnego rumuński dowód osobisty wystawiony na inne nazwisko, na podstawie którego kupiła bilet autobusowy na trasę M-B w realizacji z góry powziętego zamiaru uniknięcia grożącej jej sankcji podczas przekraczania granicy państwowej na podstawie wyżej wymienionych dokumentów z powodu przeterminowania pobytu na terytorium Unii Europejskiej”³⁸;
- poprzez zatajenie zmiany danych personalnych w związku z zakazem wjazdu do Polski. Zachowanie skazanego polegało na dokonaniu zmiany nazwiska, na które otrzymał paszport Republiki Białoruś³⁹;
- poprzez posłużenie się jako autentycznymi podrobionymi dwoma blankietami dokumentów opatrzonych pieczęciami Urzędu Pracy w Ł. i pracodawcy B. Skazany własnoręcznie wpisał do nich dane pracodawcy i pracowników oraz dane poświadczające rejestrację dokumentów w Powiatowym Urzędzie Pracy⁴⁰;
- poprzez okazywanie do kontroli granicznej nieważnej karty pobytu uprawniającej do przekroczenia granicy państwowej, pomimo posiadanej wiedzy o jej nieważności i obowiązku jej zwrotu organowi, który ją wydał⁴¹;

³³ XIII K 1135/18.

³⁴ III K 615/14.

³⁵ III K 778/15.

³⁶ III K 148/14.

³⁷ III K 1127/17.

³⁸ III K 1127/17.

³⁹ III K 961/14; III K 475/16; III K 401/15; III K 827/16; III K 127/15.

⁴⁰ III K 19/15.

⁴¹ III K 386/15.

- poprzez posłużenie się wyłudzoną wizą. Skazany „w konsulacie Rzeczypospolitej Polskiej wyłudził poświadczenie nieprawdy w postaci wizy D05, przez podstępne wprowadzenie w błąd urzędnika Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej w G. co do zamiaru podjęcia pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wiedząc, że tej pracy nie podejmie. Następnie przekroczył granicę Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie tej wizy”⁴².

Ponadto, w ramach art. 264 § 2 k.k. jeden ze skazanych „ułatwił pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wbrew przepisom pięciu obywatelom Wietnamu nie posiadającym dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w ten sposób, że samochodem w bliżej nieustalonym miejscu przewiózł ich przez granicę państwową z Litwy do Polski”⁴³. Inni „działając wspólnie i w porozumieniu ze sobą i innymi osobami wbrew przepisom w nieustalonym miejscu przekroczyli granicę Rzeczypospolitej Polskiej do Niemiec”⁴⁴.

Jak wynika z analiz w celu przekroczenia granicy skazani najczęściej używali podstęp. Nie stwierdzono stosowania przemocy i groźby.

Skazani najczęściej przekraczali granicę z Białorusią⁴⁵, zdecydowanie rzadziej z Litwą⁴⁶ czy Niemcami⁴⁷. Niektórzy czynili to wielokrotnie, np.: 10 razy⁴⁸, 17 razy⁴⁹, 22 razy⁵⁰. Często nielegalnie granicę przekraczali Wietnamczycy⁵¹.

W tej części opracowania należało dokonać analizy sposobów dokonywania przestępstwa z art. 264 § 3 k.k. Zmierzano do ustalenia, na czym w praktyce polega organizowanie innym osobom możliwość przekroczenia granicy. Jak ustalono, mechanizm przestępstwa był różnorodny. Mógł być prosty, jak i dosyć złożony.

Przykład niezbyt skomplikowanych działań stanowi zorganizowanie 30 obywatelom Wietnamu przekroczenia, wbrew przepisom prawa, granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Białoruś. W ramach podejmowanych działań, jeden ze skazanych „za pośrednictwem ustalonych osób określał termin i miejsce popełnienia przestępstwa oraz koordynował jego przebieg poprzez kontakt z ustaloną osobą. Inny pełniąc rolę organizatora przedsięwzięcia odbierał obcokrajowców od organizatorów polskich, a następnie przewoził ich w dalsze miejsce”⁵². Podobnie zachowywali się „dwaj mężczyźni działając wspólnie i w porozumieniu, pozostając w telefonicznym kontakcie z trzema innymi mężczyznami oraz zapewniając im odbiór z miejsca przekroczenia granicy oraz środek transportu celem przewiezienia w głąb kraju, organizowali przekroczenie wbrew przepisom granicy Rzeczypospolitej Polskiej”⁵³. W innej sprawie skazany „w celu uzyskania korzyści majątkowej

⁴² III K 838/17.

⁴³ III K1170/16.

⁴⁴ VII K 796/14.

⁴⁵ Np.: III K 827/16; III K 148/14; III K 401/15; III K 386/15; III K 475/16; III K 778/15; III K 961/14; III K 615/14.

⁴⁶ III K1170/16.

⁴⁷ VII K 796/14; III K 1127/17.

⁴⁸ III K 827/16.

⁴⁹ III K 401/15; III K 127/15.

⁵⁰ III K 961/14.

⁵¹ Np.: III K1170/16; III K 148/14.

⁵² III K 81/14.

⁵³ III K 34/14.

zorganizował przekroczenie wbrew przepisom granicy państwowej, co najmniej dwojgu obywatelom Rosji wraz z ich pięciorgiem dzieci w ten sposób, że wiedząc iż obywatele ci nie posiadają dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy, przetransportował ich z bliżej nieustalonej stacji paliw w okolicy, gdzie przekazał ich innemu człowiekowi, któremu użyczył własny samochód, a następnie zlecił przewiezienie wyżej wymienionych osób przez granicę państwową w celu dostania się w głąb kraju⁵⁴. W podobny sposób zorganizowano przekroczenie granicy wbrew przepisom w nieustalonym miejscu granicy z Litwy do Rzeczypospolitej Polskiej pięciu obywatelom Wietnamu. Odbyło się to w ten sposób, że „przestępcy przewieźli samochodem wymienione osoby nie posiadające dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy Rzeczypospolitej Polskiej”⁵⁵.

Z kolei przykład złożonych działań podejmowanych w ramach dokonywania przestępstwa z art. 264 § 3 k.k. stanowi organizowanie przekraczania granicy przez dobrze do tego przygotowane struktury przestępcze. Mechanizm ich aktywności wyglądał następująco. Zwykle imigranci byli werbowani w swoim kraju, a następnie szykowali się do wyjazdu do Europy. Na jej teren najczęściej dostawali się samolotem na podstawie wiz turystycznych do Rosji, nieposiadając jednakże wiz do Polski. Na różnych lotniskach w Rosji byli przejmowani przez kolejne osoby, następnie przejeżdżali samochodem pod granicę białorusko-polską⁵⁶, przekraczali ją pieszo, a potem byli przewożeni do ustalonego miejsca⁵⁷. Bywało, że szli pieszo przez podmokły las „na spotkanie z dwoma mężczyznami z zakrytymi twarzami”. Nastąpiło ono w ustalonym wcześniej miejscu, blisko granicy państwa pomiędzy znakami granicznymi. Następnie imigranci byli przeprowadzani przez granicę za pomocą specjalnej konstrukcji w postaci drewniano-metalowej rozkładanej kładki. Przechodzili nad pasem po kładce, która została ustawiona na dwóch podstawkach – jednej na terytorium RP i drugiej – na terytorium Republiki Białoruś w poprzek pasa granicy w celu zminimalizowania śladów w rejonie granicy państwowej. W dalszej kolejności byli doprowadzani do samochodu, który zabierał ich w umówione miejsce⁵⁸. Skazani dbali o to, by proceder odbywał się w odpowiednich warunkach pogodowych, zwłaszcza, by nie było śniegu⁵⁹.

Jak ustalono w ramach realizacji poszczególnych zadań, skazani posługiwali się telefonami komórkowymi, zmieniając przy tym często aparaty telefoniczne oraz karty SIM⁶⁰. Wiedzieli, że podczas rozmów telefonicznych „czasem trzeba było mówić tak, żeby nie było wiadomo o co chodzi”⁶¹. Używali słownictwa, z którego wprost nie wynikało ich zaangażowanie w przestępczy proceder. „Nie mówili więc wprost o planowanym nielegalnym udziale w organizowaniu przekraczania granicy państwowej”⁶². Posługiwali się jednak slangiem/szyfrem. Rozmowy dotyczyły np.: „płatności za dzinsy”, „desek”. Uzgadniali, że „on mi da znać kiedy mam

⁵⁴ XIII K 116/18.

⁵⁵ III K 1090/16.

⁵⁶ III K 138/12.

⁵⁷ VII 926/15.

⁵⁸ III K 138/12.

⁵⁹ III K 138/12.

⁶⁰ III K 138/12.

⁶¹ VII 926/15.

⁶² III K 138/12.

po te dechy być u niego”, „zrobią już te deseczki, poskrobia”. Chodziło w nich albo o imigrantów, albo o przygotowanie wspomnianej kładki⁶³. W rozmowach telefonicznych imigrantów określali jako: „towar”⁶⁴, „kropki”⁶⁵, „glazurę”⁶⁶, a ich liczbę – „towaru będzie jeden i dziewięć”, „towar dwa zero”⁶⁷.

Wszystkie wymienione czynności odbywały się w ramach dobrze organizowanego proceduru. Oznacza to, że „członkowie grupy przestępczej mieli ściśle określone role. Kierujący grupą, kierował nią na terenie Polski przez cały czas jej działania, w odniesieniu do polskich członków koordynował organizację nielegalnego przetrzucania ludzi przez granice, ustalał dwustronnie terminy i miejsca oraz cenę do zapłaty za ten proceder, jak też nadzorował prace innych członków grupy pełniących inne funkcje: przewodników, kierowców i pilotów. Na Białorusi występował też odpowiednik, czyli kierowniczy organizator proceduru, który ustalał terminy, miejsca przekraczania granicy przez nielegalnych imigrantów i ich ilość”⁶⁸.

W związku z tym, w zorganizowanej grupie przestępczej zajmującej organizowaniem nielegalnego przekraczania granicy, role i zadania poszczególnych członków kształtowały się następująco:

- kierujący grupą przestępczą „koordynował czynności poszczególnych ogniw grupy, decydował o termiach przetrzutów, miejscach przekazu imigrantów stronie, miał znaczący wpływ na wybór miejsc dokonywania przekroczenia granicy”⁶⁹;
- łącznik pomiędzy stroną białoruską i polską „otrzymywał informacje na temat terminów przetrzutów, ustalał miejsca przetrzutów, informował o sukcesie lub porażce poszczególnych przedsięwzięć. Wyjeżdżał na teren Białorusi w celu odebrania pieniędzy za poszczególne przetrzuty lub też wykorzystywał do tego celu swego znajomego obywatela Białorusi. Utrzymywał kontakty z organizatorem w celu negocjacji cen za przetrzut oraz ustalenia miejsc przekazania cudzoziemców na trasie”⁷⁰;
- przewodnik odbierał na granicy grupę migrantów, „przeprowadzał ich w sposób skryty przez pas graniczny m.in. przy pomocy rozkładanej kładki i doprowadzał do pojazdu kilkaset metrów dalej”⁷¹;
- kierowca transportował migrantów spod granicy Rzeczypospolitej Polskiej do wyznaczonego miejsca przekazania ich organizatorom na trasie. „Przewoził też przewodników pod granicę, następnie ich odbierał i odwoził w umówione miejsce”⁷²;
- pilot „prowadząc pojazd osobowy poprzedzał trasę pojazdu z migrantami, zapewniając system wczesnego ostrzegania przed ewentualnymi kontrolami służb”⁷³.

⁶³ III K 138/12.

⁶⁴ III K 138/12.

⁶⁵ III K 138/12.

⁶⁶ VII 926/15.

⁶⁷ VII 926/15.

⁶⁸ III K 138/12.

⁶⁹ III K 138/12.

⁷⁰ III K 138/12; VII 926/15.

⁷¹ III K 138/12.

⁷² III K 138/12.

⁷³ III K 138/12; III K 1090/16.

Jak wynika z analizy akt spraw karnych w ramach opisu zachowania sprawców z art. 264 § 3 k.k., sądy często posługiwały się formułką: „działając w krótkich odstępach czasu, w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej oraz działając w ramach zorganizowanej grupy przestępczej, wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami ściśle ze sobą współpracującymi i wykonującymi z góry nałożone na siebie zadania (...) zorganizował (...) przekraczanie wbrew przepisom granicy Rzeczypospolitej Polskiej z (...)”⁷⁴.

Proceder był dobrze opłacany. Imigranci przekazywali białoruskim organizatorom różne kwoty, najczęściej w granicach kilku tys. dolarów, tj. 6–9 tys./9,5 tys.⁷⁵, a nawet 10–12 tys.⁷⁶ Część z nich trafiała do organizatorów tego procederu na terenie Polski. Bywało, że płatność za przewiezienie Wietnamczyków do Polski miała być uregulowana po dotarciu do celu⁷⁷. Owe wysokie stawki motywowały do angażowania się w nielegalne działania⁷⁸. Z akt spraw wynika, że nie zawsze sądowi udawało się ustalić wartość uzyskanych korzyści („osiągnął korzyść majątkową w nieustalonej kwocie”)⁷⁹.

Jak wynika z akt, imigranci najczęściej pochodzili z Wietnamu. Bywało, że w nielegalnym przekroczeniu granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Białoruś uczestniczyło 19 obywateli tego kraju⁸⁰, a nawet – 30⁸¹. Zdarzało się też, że sądowi nie udawało się ustalić liczby przerzuconych osób, mimo że skazanemu udowodniono co najmniej sześciokrotne kierowanie organizowaniem przekroczenia wbrew przepisom granicy RP z Republiką Białoruś⁸².

4. SĄDOWY WYMIAR KARY WOBEC SPRAWCÓW PRZESTĘPSTWA NIELEGALNEGO PRZEKROCZENIA GRANICY W ŚWIETLE WYNIKÓW BADAŃ AKT SPRAW KARNYCH⁸³

Analizując kary orzeczone wobec sprawców przekroczenia granicy wbrew przepisom oraz organizatorów procederu, należy wskazać, że zachowania określone w art. 264 § 2 k.k. są zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3, natomiast zachowanie określone w art. 264 § 3 k.k. karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. W tym miejscu należy przypomnieć, że polski ustawodawca dokonując implementacji decyzji ramowej 2002/946/WSiSW⁸⁴ oraz dyrektywy 2002/90/WE⁸⁵, podniósł ustawowe zagrożenie karą za przestępstwo określone w art. 264 § 3 k.k. (wcześniej groziła kara od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności) zgodnie z wymaganiami art. 1 ust. 3 decyzji ramowej⁸⁶.

⁷⁴ Np.: III K 81/14; III K 138/12.

⁷⁵ VII 926/15.

⁷⁶ III K 138/12.

⁷⁷ III K 1090/16.

⁷⁸ VII 926/15.

⁷⁹ III K 81/14; III K 138/12.

⁸⁰ VII K 926/15; III K 138/12.

⁸¹ III K 81/14.

⁸² III K 138/12.

⁸³ Tę część opracowania przygotowała M. Perkowska.

⁸⁴ Decyzja ramowa Rady 2002/946/WSiSW z 28.11.2002 r. w sprawie wzmocnienia systemu karnego w celu zapobiegania ułatwianiu nielegalnego wjazdu, tranzytu i pobytu (Dz.Urz. WE L 328 z 2002 r., poz. 1).

⁸⁵ Dyrektywa Rady 2002/90/WE z 28.11.2002 r. definiująca ułatwianie nielegalnego wjazdu, tranzytu i pobytu (Dz.Urz. WE L 328 z 2002 r., poz. 17).

⁸⁶ Szerzej na ten temat zob. M. Perkowska, E. Jurgielewicz, *Zwalczanie nielegalnej migracji w polskim prawie karnym – wybrane aspekty implementacji prawa Unii Europejskiej*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2014/15, s. 75.

Wobec wszystkich sprawców skazanych na podstawie art. 264 § 2 k.k. (jako jedyna kwalifikacja prawna lub w zbiegu z innymi artykułami Kodeksu karnego) sądy orzekły kary wolnościowe. Spośród sprawców, którzy swoim zachowaniem wypełnili znamiona określone jedynie w art. 264 § 2 k.k. najłagodniej zostało potraktowanych pięciu obywateli Wietnamu, którzy wspólnie i w porozumieniu przekroczyli granicę RP nie posiadając dokumentów uprawniających do jej przekroczenia. Sąd zastosował wobec nich środek probacyjny w postaci warunkowego umorzenia postępowania na okres próby 2 lat⁸⁷.

Natomiast w przypadku kolejnych pięciu obywateli Wietnamu, którzy także wspólnie i w porozumieniu przekroczyli granicę RP nie posiadając dokumentów uprawniających do jej przekroczenia, sąd orzekł karę ośmiu miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem na okres 2 lat. Natomiast wobec szóstego ze współdziałających sprawców, który ponadto ułatwił pozostałym pobyt na terytorium RP (art. 264a § 1 k.k.) sąd orzekł karę 1 roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem na okres 2 lat. Wszystkich sprawców sąd zobowiązał do wykonywania pracy zarobkowej, a dwóch sprawców oddał pod dozór kuratora⁸⁸.

W przypadku sześciu sprawców, którzy wielokrotnie przekroczyli granicę RP używając podstępów, sąd stwierdził działanie w ramach czynu ciągłego (art. 264 § 2 w zw. z art. 12 k.k.) i wymierzył im samoistne kary grzywny lub karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby wraz z karą grzywny. Chociaż art. 264 § 2 k.k. nie przewiduje w sankcji kary grzywny, to została ona orzeczona na podstawie art. 37a k.k., który przewiduje możliwość jej orzeczenia w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 8. Orzeczone samoistne kary grzywny wyniosły 50 stawek o wartości 10 zł⁸⁹ lub 55 stawek dziennych o wartości 10 zł⁹⁰. W przypadku jednego sprawcy sąd orzekł karę 10 miesięcy z warunkowym jej zawieszeniem na okres próby wynoszący 3 lata⁹¹. Natomiast w przypadku trzech kolejnych sprawców sądy orzekały kary pobawienia wolności wraz z karą grzywny. Były to kary: 8 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat wraz z karą grzywny w wysokości 50 stawek dziennych o wartości 10 zł⁹² lub 150 stawek o wartości 10 zł⁹³, a także 10 miesięcy pobawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat oraz karą grzywny w wysokości 100 stawek również o wartości 10 zł⁹⁴.

Wśród spraw, w których sprawcy zostali skazani na podstawie art. 264 § 2 w zw. z art. 12 k.k. tylko jeden wyrok został uzasadniony. Sąd wskazał zarówno na okoliczności obciążające, jak i łagodzące, które miały wpływ na ostateczny wymiar kary, tj. 8 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat wraz z karą grzywny w wysokości 50 stawek dziennych o wartości 10 zł. Jako okoliczność obciążającą sąd wskazał jedynie uprzednią

⁸⁷ II IK 1061/16.

⁸⁸ III K 1170/16.

⁸⁹ III K 475/16.

⁹⁰ IIIK 827/16.

⁹¹ III K 401/15.

⁹² III K 127/15.

⁹³ III K 961/14.

⁹⁴ III K 386/15.

karalność sprawcy. Chociaż sąd nie wymienił okoliczności łagodzących, to stwierdził jednak, że: „można pod sąd postawić pozytywną prognozę kryminologiczną”, a także, iż „podziela stanowisko o konieczności stosowania bezwzględnej kary pozbawienia wolności jako *ultima ratio*” wskazując jednocześnie, że „ani rodzaj czynu ani też okoliczności jego popełnienia nie wskazują, aby istniała potrzeba bezwzględnego izolowania od społeczeństwa”. Należy także zauważyć, że sąd zdawał sobie sprawę, iż zastosowanie środka probacyjnego sprawi, że sprawca nie odczuje żadnych negatywnych konsekwencji swojego czynu, zatem orzekł karę grzywny „aby oskarżony odczuł realne konsekwencje z faktu popełnienia przestępstwa”. Wysokość kary grzywny została ustalona w kwocie „współmiernej do możliwości finansowych i rodzinnych oskarżonego, który jest kawalerem i nie ma nikogo na utrzymaniu oraz odpowiadając sumie zabezpieczenia majątkowego”⁹⁵. Orzekanie kary grzywny w wysokości odpowiadającej sumie zastosowanego zabezpieczenia majątkowego jest częstą praktyką polskiego wymiaru sprawiedliwości stosowaną wobec cudzoziemców⁹⁶.

Jednemu sprawcy, którego zachowanie wypełniło znamiona z art. 264 § 2 k.k. sąd wymierzył karę 3 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 2 lat⁹⁷.

W przypadku sprawcy, który został skazany za popełnienie jednego dnia dwóch odrębnych czynów, tj. jednego zakwalifikowanego na podstawie art. 264 § 2 k.k. oraz drugiego z art. 270 § 2 k.k. (który przewiduje karę grzywny w sankcji), orzeczono jedynie karę grzywny w wysokości 300 stawek o wartości 10 zł⁹⁸.

Jak wskazano powyżej, sprawcy przestępstwa przekroczenia granicy wbrew przepisom często dokonują czynu odwołując się do podstępów, polegającego na posługiwaniu się podrobionym dokumentem lub dokumentem należącym do innej osoby. W przypadku ośmiu takich skazanych, w sprawach poddanych analizie, sądy orzekły również kary wolnościowe, tj. kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (wobec trzech sprawców) ewentualnie z orzeczoną kumulatywnie karą grzywny. W żadnym z tych przypadków nie orzeczono samostnej kary grzywny. Najmniej uciążliwa karą dla sprawców była kara 10 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem na okres 2⁹⁹ lub 3¹⁰⁰ lat oraz kara jednego roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata¹⁰¹. W ostatnim przypadku wyrok sądu został uzasadniony. W zakresie wymiaru kary sąd wskazał, że czyn oskarżonego „cechował się znacznym stopniem społecznej szkodliwości, o czym może świadczyć już samo ukształtowanie sankcji za popełnienie tego przestępstwa przez ustawodawcę”. Trudno nie zgodzić się z tą argumentacją sądu, biorąc pod uwagę fakt, że przestępstwo z art. 264 § 2 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat, która jak wspomniano wyżej, została zaostrzona przez ustawodawcę. Sąd argumentując dalej wskazał, że „przestępstwa tego typu

⁹⁵ III K 127/15.

⁹⁶ M. Perkowska, *Przestępczość graniczna cudzoziemców*, Warszawa 2013, s. 118; M. Perkowska, *Charakterystyka... [w:] Przestępczość...*, s. 227.

⁹⁷ III K 796/14.

⁹⁸ III K 1127/17.

⁹⁹ III K 148/14.

¹⁰⁰ III K 148/14.

¹⁰¹ III K 1135/18.

(...) mogą nieść za sobą bardzo dotkliwe skutki dla bezpieczeństwa państwa i wiarygodności obrotu prawnego. Dlatego realizacja funkcji ochronnej prawa karnego wymaga przykładowego karania i powinno spotkać się ze zdecydowaną reakcją”. Sąd ponadto wskazał na okoliczności obciążające wskazując, że oskarżony „działał z premedytacją”, a „swoje działanie zaplanował i konsekwentnie realizował”. Odnosząc się do okoliczności łagodzących, wskazał on na dotychczasową niekaralność sprawcy, stałe zatrudnienie oraz fakt, że nie kwestionował swojej winy. Jak podkreślił sąd, „oskarżony prowadził spokojny i ustabilizowany tryb życia, a wskazane okoliczności pozwalają wskazać na jednostkowy charakter czynu”. Przytoczone powyżej argumenty doprowadziły do orzeczenia kary o charakterze nieizolacyjnym, gdyż zdaniem sądu „bezwzględna kara pozbawienia wolności, wobec uprzedniej niekaralności oskarżonego, nie spełniłaby swoich celów poprzez nadmierną surowość (...) i nie spełniłaby swoich celów wychowawczych”. Taki cel – zdaniem sądu – zostanie osiągnięty przez ryzyko wykonania kary, co skłoni oskarżonego do zmiany postępowania. W tym celu orzeczono też obowiązek informowania kuratora o przebiegu okresu próby.

W uzasadnieniu tej kary pojawia się pewna rozbieżność. Sąd z jednej strony, trafnie wskazuje na zagrożenie czynu sprawcy dla bezpieczeństwa państwa i wiarygodności obrotu prawnego, za czym idzie ukształtowana przez ustawodawcę sankcja w postaci wyłącznie kary pozbawienia wolności. Z drugiej zaś strony, orzeka karę nieizolacyjną w postaci pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, nie wskazując przy tym, czy w konkretnym przypadku nastąpiło w ogóle zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa lub wiarygodności obrotu prawnego. Wskazane przez sąd argumenty dotyczące złagodzenia odpowiedzialności są klarowne i nie budzą wątpliwości. Te ostatnie powstają jednak na gruncie samego ustawowego zagrożenia za czyn z art. 264 § 2 k.k., tj. czy rzeczywiście w polskich warunkach czyn ten powinien być zagrożony karą pozbawienia wolności aż do lat 8.

W przypadku 4 sprawców, którzy przekroczyli nielegalnie granicę, posługując się przerobionymi lub podrobionymi dokumentami sądy orzekły karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania kumulatywnie z karą grzywny. Wszystkim skazanym wymierzono kary pozbawienia wolności nieprzekraczające jednego roku. Najniższa kara wynosiła 5 miesięcy¹⁰², a najwyższa – 10 miesięcy¹⁰³ pozbawienia wolności. Natomiast najniższa kara grzywny wyniosła 40 stawek dziennych po 10 zł¹⁰⁴, a najwyższa – 150 stawek po 10 zł¹⁰⁵. Ponadto, wobec jednego ze sprawców, sąd zawieszając warunkowo karę pozbawienia wolności na trzyletni okres próby, oddał sprawcę pod dozór kuratora.

Sprawcy, którzy dopuścili się organizowania innym osobom możliwości przekraczania wbrew przepisom granicy RP zostali skazani na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, ewentualnie kumulatywnie z karą grzywny, a także na bezwzględne kary pozbawienia wolności. Najłagodniejszą karę stanowiła kara sześciu miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

¹⁰² III K 778/15.

¹⁰³ III K 148/14.

¹⁰⁴ III K 778/15.

¹⁰⁵ III K 148/14.

jej wykonania na okres 2 lat¹⁰⁶, natomiast najsurowszą z kar wolnościowych była kara pobawienia wolności jednego roku i trzech miesięcy z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, skumulowana z karą grzywny w wysokości 200 stawek o wartości 50 zł¹⁰⁷. Orzekając najłagodniejszą karę, sąd wziął pod uwagę „incydentalność zachowania sprawcy oraz marginalny (na tle innych skazanych) charakter roli w czynie”¹⁰⁸. Ponadto uprzednią niekaralność, wypełnianie ról społecznych i zawodowych, a także fakt, że nie przebywał on w izbie wytrzeźwień¹⁰⁹.

Dwóch współdziałających ze sobą sprawców, którzy dopuścili się czynu z art. 264 § 3 k.k. sąd skazał na kary 10 miesięcy oraz jednego roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania na okres 2 lat¹¹⁰. Dwóm kolejnym sprawcom wymierzono także karę 10 miesięcy z warunkowym zawieszeniem ich wykonania na okres 2 lat kumulatywnie z karą grzywny w wysokości 100 stawek po 10 zł oraz 50 stawek po 10 zł¹¹¹. Sąd przyjął w tym przypadku, że: „kara musi stanowić realną, odczuwalną, negatywną konsekwencję wynikającą z faktu popełnienia przestępstwa (...), a celem zwiększenia odczuwalności sankcji”, orzekł wobec oskarżonych także kary grzywny, uwzględniając ich sytuację materialną i osobistą, a mające stanowić o „nieopłacalności podobnych zachowań w przyszłości”¹¹².

W jednej z poddanych analizie spraw wobec dwóch z trzech sprawców orzeczono bezwzględne kary pobawienia wolności jednego roku i trzech miesięcy kumulatywnie z karą grzywny w wysokości 200 stawek po 50 zł. Sąd uzasadniając wymiar kary dla jednego ze sprawców, wskazał okoliczności obciążające do których należą: zachowanie po popełnieniu przestępstwa, uprzednia karalność oraz działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Sąd wskazał, że na niekorzyść oskarżonego przemawia fakt, iż „bezkrytycznie zapatrywał się na incydent (...) i żadnej skruchy nie wyraził”. Natomiast jako „jaskrawą okoliczność obciążającą” sąd wskazał fakt, że oskarżony był już karany sędownie za przestępstwo z art. 264 § 3 k.k. i jawi się jako osoba „nie tylko cyklicznie zajmująca się organizowaniem przekraczania granicy cudzoziemcom, ale również nie potrafiąca należycie ocenić charakteru tego typu zachowań”. Należy podkreślić, że oskarżony został 16.06.2016 r. skazany za przestępstwo z art. 264 § 3 k.k. na karę 1 roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat, natomiast 26.07.2016 r. dopuścił się kolejnego czynu z art. 264 § 3 k.k., tj. w czasie obowiązywania okresu próby. Sąd zaznaczył też, że uprzednio orzeczona kara wolnościowa „nie zmotywowała oskarżonego do przestrzegania porządku prawnego”¹¹³. Analizując ten przypadek, należy mieć na uwadze, że wobec skazanego zostanie zarządzone wykonanie uprzednio zawieszonych kar, a także kolejnej kary pozbawienia wolności, tzn. łącznie wynosi ona 2 lata i 3 miesiące. Trzeba się jednak zastanowić, czy orzeczona (w sytuacji recydywy kryminologicznej) w drugiej sprawie kara pozbawienia wolności, nie jest

¹⁰⁶ VII K 926/15.

¹⁰⁷ III K 1090/16

¹⁰⁸ Sprawca przewoził jedynie pieniądze z Białorusi do Polski będące rozliczeniami między osobami organizującymi przekroczenie granicy wbrew przepisom.

¹⁰⁹ VII K 926/15.

¹¹⁰ XIII K 116/18.

¹¹¹ III K 34/14.

¹¹² III K 34/14.

¹¹³ III K 34/14.

zbyt niska. Ustawodawca przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności aż do 8 lat, a sąd wobec sprawcy, który bez skrępowania powraca do przestępczego procederu, podejmując działania jeszcze w trakcie trwania pierwszego postępowania karnego, wymierza karę zaledwie o 3 miesiące dłuższą od poprzednio orzeczonej, jednak tym razem bez zastosowania środka probacyjnego. Sąd nie korzysta z możliwości, jaką daje ustawodawca, wymierzenia kilku lat pozbawienia wolności w stosunku do sprawcy, co do którego można przypuszczać, że czyni sobie z procederu organizowania nielegalnej migracji stałe źródło dochodu. W tym miejscu pojawia się pytanie: jakie zachowanie zasługuje na wymiar kary przekraczającej chociaż połowę ustawowego zagrożenia? Z drugiej jednak strony, w przypadkach karania organizatorów nielegalnej migracji pojawia się pytanie o sens karania na gruncie prawa karnego na rzecz środków administracyjnych, ograniczających możliwość działalności przestępczej.

Dwie sprawy poddane poniższej analizie dotyczyły organizowania przekroczenia granicy RP wbrew przepisom w ramach działalności zorganizowanej grupy przestępczej. W jednej sprawie sąd skazał sprawcę na bezwzględną karę 2 lat pozbawienia wolności¹¹⁴. W drugiej natomiast sprawie¹¹⁵ oskarżonych o organizowanie przekraczania granicy RP wbrew przepisom w ramach zorganizowanej grupy przestępczej zostało 5 osób, w tym jedna o kierowanie grupą, natomiast 7 kolejnych jedynie o organizowanie nielegalnego przekroczenia granicy¹¹⁶. Oskarżonego o kierowanie grupą zajmującą się organizowaniem procederu sąd skazał na bezwzględną karę 3 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności oraz karę grzywny w wysokości 450 stawek o wartości 100 zł. Pozostałych oskarżonych biorących udział w zorganizowanej grupie sąd skazał odpowiednio na 3 lata pozbawienia wolności oraz grzywnę 400 stawek o wartości 100 zł, 2 lata i 6 miesięcy pozbawienia oraz grzywnę 400 stawek o wartości 100 zł oraz 1 rok i 10 miesięcy pozbawienia wolności. Przy czym, wykonanie kar 2 lat oraz 1 roku i 10 miesięcy pozbawienia wolności zostało warunkowo zawieszona na 5-letni okres próby.

Wobec 6 sprawców, którzy nie działali w ramach zorganizowanej grupy, sąd orzekł karę jednego roku lub dziesięciu miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz karę grzywny wobec każdego z nich w wysokości 150 stawek po 80 zł.

Uzasadniając wysokość kar dla członków zorganizowanej grupy przestępczej, sąd wskazał na wysoki stopień szkodliwości popełnionych przez nich przestępstw, a w szczególności działanie zorganizowane, przemyślane i nakierowane na popełnianie przestępstw, rozbudowaną strukturę przekraczającą granicę RP, podział ról oraz długi okres działalności przerwany dopiero działaniem organów ścigania. Sąd wskazał także na wysoki stopień szkodliwości społecznej procederu organizowania przekraczania granicy wbrew przepisom ze względu na szeroką skalę (duża grupa nielegalnych migrantów), co stanowi zagrożenie dla „bytu i bezpieczeństwa Państwa dobra – jakim jest integralność i nienaruszalność granic RP”. Za dodatkową okoliczność obciążającą w przypadku kierującego grupą, sąd uznał koordynację

¹¹⁴ III K 81/14.

¹¹⁵ III K 138/12.

¹¹⁶ III K 138/12.

„czynności poszczególnych ogniw grupy i decydowanie o terminach przerzutów”. Sąd nie znalazł w przypadku kierującego grupą ani 2 członków pełniących ważne role żadnych okoliczności łagodzących. Ponadto, uprzednia karalność świadczy „o wcześniejszym już lekceważeniu (...) porządku prawnego”. Wymierzając wysokie kary grzywny sięgające nawet 45 000 zł, sąd uznał, że biorąc pod uwagę liczbę zorganizowanych zdarzeń, w których uczestniczyli oskarżeni, byli w stanie zajmować się procederem i osiągać z niego korzyści finansowe. Mimo że w sprawie nie ustalono dokładnych korzyści, jakie osiągnęli sprawcy „przypisana oskarżonym działalność przestępcza wykonywana była (...) właśnie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (...) i z tej racji osiągnęli zapłatę ze strony białoruskich organizatorów”¹¹⁷.

Odnosząc się do okoliczności łagodzących, sąd przyjął za taką uprzednią niekaralność części sprawców oraz uprzednią karalność, ale za przestępstwa innego rodzaju, w okresie dość odległym czasowo. Pozwoliło to sądowi na postawienie pozytywnej prognozy kryminologicznej i możliwość zastosowania probacji w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, przy czym zastosowano dłuższy okres próby wobec tych sprawców, którzy działali w ramach zorganizowanej grupy przestępczej.

Analizując ostatnią sprawę dotyczącą organizowania przekroczenia granicy wbrew przepisom w ramach zorganizowanej grupy przestępczej, należy stwierdzić, że sąd orzekł wobec organizatora i najbardziej zaangażowanych członków bezwzględne kary pozbawienia wolności. Jednak ich wysokość nie sięgnęła nawet połowy ustawowego zagrożenia karą z art. 264 § 3 k.k. Trzeba również zauważyć, że górna granica kary grożącej za kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą wynosi 10 lat pozbawienia wolności (art. 258 § 3 k.k.), zatem karę 3 lat i 6 miesięcy należy uznać za niską.

Istotne są wysokości orzeczonych kar grzywny wahające się od 12 000 zł do 45 000 zł; są to wysokie kary jak na tendencję ich orzekania w Polsce (zob. tabela 7). Zostały one orzeczone ze względu na działanie sprawców w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, ale mają one także za zadanie pozbawienie sprawców korzyści osiągniętych z tego procederu.

W analizowanych sprawach w siedmiu przypadkach sąd orzekł obok kar również środki karne. W przypadku wszystkich sprawców, którzy dopuścili się czynu posługiwania się przerobionym lub podrobionym dokumentem, sądy orzekły przepadek owych przedmiotów w stosunku do pięciu sprawców¹¹⁸. Były to przerobiony włoski dowód osobisty¹¹⁹, podrobiony dowód osobisty Republiki Słowackiej¹²⁰ oraz podrobiony niemiecki dokument pobytowy¹²¹.

W sprawie, w której sąd skazał dwie osoby za organizowanie nielegalnego przekroczenia granicy obok kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem i kary grzywny orzeczono środek karny w postaci przepadku. Sąd tym razem orzekł przepadek przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa,

¹¹⁷ III K 138/12.

¹¹⁸ III K 1127/17, III K 148/14, III K 615/14.

¹¹⁹ III K 1127/17.

¹²⁰ III K 148/14.

¹²¹ III K 615/14.

tj. tabletu, nawigacji satelitarnej, dwóch telefonów komórkowych i kart SIM¹²². Sąd uznał te przedmioty jako służące lub przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, tj. do komunikowania się między sprawcami oraz między sprawcami a oczekującymi na przemieszczenie przez granicę cudzoziemcami, a także do wytyczania dróg przejazdu. Takie postępowanie sądu należy uznać za słuszne, szczególnie wobec sprawców, których sytuacja materialna nie była dobra, a zatem pozbawienie wskazanych przedmiotów przynajmniej na jakiś czas uniemożliwił im powrót do wykonywanego procederu.

Należy zwrócić uwagę, że w przypadku jednego sprawcy, który odwołując się do podstępu wyludził wizę w polskim urzędzie konsularnym i na jej podstawie przekroczył granicę RP, sąd orzekł środek karny w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości na stronie internetowej Straży Granicznej przez okres 7 dni¹²³. Autorka od dłuższego czasu prowadzi badania nad przestępczością graniczną cudzoziemców¹²⁴ i pierwszy raz spotkała się z orzeczeniem takiego środka karnego. Jego orzeczenie należy uznać za słuszne i mające na celu, obok prewencji indywidualnej, także prewencję ogólną, szczególnie w jej odstrasającym wymiarze.

W kolejnej sprawie sąd orzekł wobec jednego z trzech współdziałających sprawców, którzy organizowali grupom obywateli Wietnamu nielegalne przekroczenie granicy świadczenie pieniężne 1000 zł na rzecz funduszu pomocy pokrzywdzonym oraz pomocy postpenitencjarnej¹²⁵.

Dokonując analizy kar orzeczonych w sprawach poddanych analizie, warto zweryfikować, jak się kształtował w Polsce wymiar kar za czyny z art. 264 § 2 i § 3 k.k. na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości w latach 2014–2018, tj. w okresie poddanym analizie na podstawie akt spraw karnych (zob. tabela 6).

W latach 2014–2018 za czyn z art. 264 § 2 k.k. sądy orzekły w stosunku do 77% skazanych karę pozbawienia wolności, w stosunku do 22% skazanych samoistną karę grzywny, natomiast zaledwie 1% skazano na karę ograniczenia wolności, przy czym wobec 98% wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności warunkowo zawieszono jej wykonanie. Można zatem stwierdzić, że w przypadku 99% sprawców w rzeczywistości orzeczono kary wolnościowe. Mimo że kara grzywny nie występuje w sankcji art. 264 § 2 k.k., to jej orzeczenie możliwe jest na podstawie art. 37a k.k. Ponadto należy pamiętać, że liczby skazanych podawane przez Ministerstwo Sprawiedliwości uwzględniają jedynie kwalifikację prawną czynu głównego. W procedurze, jakim jest przekroczenie granicy wbrew przepisom, sprawcy posługują się np. podrobionymi lub przerobionymi dokumentami¹²⁶, zatem przy uwzględnieniu pełnej kwalifikacji prawnej czynu, która jest podstawą orzeczonej kary, możliwe jest jej orzeczenie np. na podstawie art. 270 § 1 czy art. 275 § 1 k.k., gdzie grzywna występuje w sankcji.

¹²² III K 34/14.

¹²³ III K 838/17.

¹²⁴ M. Perkowska, *Przestępczość...*, s. 232; M. Perkowska, *Charakterystyka...* [w:] *Przestępczość...*, s. 197–239; M. Perkowska, *Polityka karna wobec cudzoziemców – sprawców przestępstw granicznych w Polsce* [w:] *Przestępczość...*, s. 178–196.

¹²⁵ III K 1090/16.

¹²⁶ Por. sprawy: XIII 1135/18, III K 838/17, III K 778/15, III K 19/15, III K615/14, III K 148/14.

Tabela 6											
Podstawowe kary rzezzone wobec sprawców przestępstw z art. 264 § 2 i § 3 k.k. w latach 2014–2017											
Rok	2014	2015	2016	2017		2014	2015	2016	2017		
Rodzaj przestępstwa	Art. 264 § 2 k.k.	264 § 2 k.k.	264 § 2 k.k.	264 § 2 k.k.	Razem 264 § 2 k.k.	264 § 3 k.k.	264 § 3 k.k.	264 § 3 k.k.	264 § 3 k.k.	Razem art. 264 § 3 k.k.	Razem
Skazani ogółem	610	641	681	610	2 542	77	100	113	117	407	2 949
Samoistna kara grzywny ogółem	78	97	208	179	562	1	1	11	14	27	589
Samoistna kara grzywny z zawieszeniem	7	9	5	0	21	0	1	0	0	1	22
Kara ograniczenia wolności ogółem	2	1	3	7	13	0	1	4	8	13	26
Kara pozbawienia wolności ogółem	530	543	470	424	1 967	76	98	98	95	367	2 334
Kara pozbawienia wolności bez zawieszenia	8	8	2	13	31	10	10	7	11	38	69
Kara pozbawienia wolności z zawieszeniem	522	535	468	411	1 936	66	88	91	84	329	2 265
Kara grzywny obok kary pozbawienia wolności	82	45	46	40	213	53	77	49	73	252	465
Kara grzywny obok kary pozbawienia wolności z zawieszeniem	82	44	46	40	212	51	68	46	67	232	444

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Nieco inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku skazanych na podstawie art. 264 § 3 k.k. Sądy orzekły w stosunku do 90% skazanych karę pozbawienia wolności, w stosunku do 7% – samoistną karę grzywny, natomiast zaledwie 3% skazano na karę ograniczenia wolności. Przy czym wobec 90% wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności warunkowo zawieszono jej wykonanie. Zatem, w przypadku tego czynu wobec 91% sprawców w rzeczywistości orzeczono kary wolnościowe. Możliwość orzeczenia kary grzywny wynika również z art. 37a k.k., gdyż czyn z art. 264 § 3 zagrożony jest karą pozbawienia wolności do lat 8, jak również na podstawie art. 33 § 2 k.k., jeśli sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Jak wiadomo, organizowanie nielegalnego przekroczenia granicy wykonywane jest, co do zasady, za wynagrodzeniem pobieranym od uczestników.

Tabela 7											
Kary orzeczone wobec sprawców przestępstw z art. 264 § 2 i § 3 k.k. w latach 2014–2017											
Rok		2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	Razem	
Rodzaj przestępstwa z k.k.		264 § 2	264 § 2	264 § 2	264 § 2	264 § 3	264 § 3	264 § 3	264 § 3		
Skazani ogółem		610	641	681	610	77	100	113	117	2 949	
Samoistna kara grzywny	101–300 zł	4	0	1	1	1	0	0	0	7	
	301–500 zł	12	11	16	24	0	0	0	6	69	
	501–800 zł	10	6	23	33	0	0	0	1	73	
	801–1000 zł	10	24	49	37	0	1	1	3	125	
	1001–1500 zł	9	22	57	34	0	0	0	0	122	
	1501–2000 zł	23	19	32	33	0	0	1	2	110	
	2001–5000 zł	10	13	28	10	0	0	8	0	69	
	ponad 5000 zł	0	2	2	7	0	0	1	2	14	
Kara ograniczenia wolności	1–6 miesięcy	0	0	3	0	0	1	1	4	9	
	7–12 miesięcy	2	1	0	6	0	0	3	2	14	
	>1 rok – 2 lata	0	0	0	1	0	0	0	2	3	
Kara pozbawienia wolności	1 m-c	razem	27	15	33	34	0	0	0	0	109
		z zawieszeniem	27	15	33	34	0	0	0	0	109
	2 m-ce	razem	9	2	6	2	0	0	0	0	19
		z zawieszeniem	9	2	6	1	0	0	0	0	18
	3 m-ce	razem	70	49	72	80	0	0	2	0	273
		z zawieszeniem	70	48	72	77	0	0	2	0	269
	4–5 m-cy	razem	52	31	64	75	0	0	0	0	222
		z zawieszeniem	51	30	63	74	0	0	0	0	218
	6 m-cy	razem	173	214	203	148	3	3	6	30	780
		z zawieszeniem	172	209	202	146	3	3	6	29	770
	7–11 m-cy	razem	86	147	73	50	24	15	22	14	431
		z zawieszeniem	80	147	73	44	21	12	19	10	406
	1 rok	razem	95	77	18	33	21	37	53	32	366
		z zawieszeniem	95	76	18	33	18	37	53	31	361
	>1 roku – < 2 lata	razem	14	7	1	1	16	24	12	13	88
		z zawieszeniem	14	7	1	1	15	22	8	10	78
	2 lata	razem	4	1	0	0	8	13	3	3	32
		z zawieszeniem	4	1	0	0	6	10	3	3	27
	>2 lat – < 3 lata	razem	0	0	0	0	1	3	0	3	7
		z zawieszeniem	0	0	0	0	0	1	0	1	2
	3 lata	razem	0	0	0	1	3	2	0	0	6
		z zawieszeniem	0	0	0	1	3	2	0	0	6
	>3 lat – 5 lat	razem	0	0	0	0	0	1	0	0	1
		z zawieszeniem	0	0	0	0	0	1	0	0	1

Tabela 7 cd.
Kary orzeczone wobec sprawców przestępstw z art. 264 § 2 i § 3 k.k. w latach 2014–2017

Kara grzywny obok kary pozbawienia wolności	101 – 300 zł	razem	7	4	0	0	0	1	0	0	12
		z zawieszeniem	7	4	0	0	0	1	0	0	12
	301 – 500 zł	razem	22	12	9	14	5	4	2	23	91
		z zawieszeniem	22	12	9	14	5	3	2	23	90
	501 – 800 zł	razem	17	12	15	5	1	7	5	2	64
		z zawieszeniem	17	11	15	5	1	6	5	2	62
	801 – 1000 zł	razem	18	5	11	6	16	11	3	7	77
		z zawieszeniem	18	5	11	6	16	11	3	6	76
	1001 – 1500 zł	razem	9	8	6	7	2	2	10	0	44
		z zawieszeniem	9	8	6	7	2	2	10	0	44
	1501 – 2000 zł	razem	2	1	2	2	3	10	4	6	30
		z zawieszeniem	2	1	2	2	3	10	4	6	30
	2001 – 5000 zł	razem	7	3	2	4	10	15	16	14	71
		z zawieszeniem	7	3	2	4	8	14	14	12	64
	ponad 5000 zł	razem	0	0	1	0	16	27	9	21	74
		z zawieszeniem	0	0	1	0	16	21	8	18	64

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Dokonując analizy wysokości poszczególnych kar orzeczonych za czyn z art. 264 § 2 k.k., należy stwierdzić, że w przypadku samoistnej kary grzywny najczęściej orzekano karę w wysokości 800–1500 zł (43% przypadków), rzadziej karę w wysokości 1501–2000 zł – było to 19% sprawców skazanych na karę grzywny (zob. tabela 7). W przypadku gdy kara grzywny była orzekana kumulatywnie z warunkowo zawieszoną karą pozbawienia wolności, wartość najczęściej orzekanej kary była niższa, gdyż wobec 50% skazanych na obie kary orzeczono karę w wysokości 301–800 zł, a wobec 30% skazanych karę w przedziale 801–1500 zł. W obu przypadkach najrzadziej były orzekane kary w przedziale 101–300 zł oraz powyżej 500 zł.

Niska wartość orzekanych kar grzywny w przypadku sprawców nielegalnego przekroczenia granicy wynika głównie z realnej oceny przez sądy możliwości jej uiszczenia. Przekraczający nielegalnie granicę sprawcy czynią to zazwyczaj w celu poprawy swojej sytuacji bytowej, a zatem ich sytuacja materialna (dochody, stosunki majątkowe czy możliwości zarobkowe) nie jest najlepsza, i bezcelowe byłoby orzekanie kary, którego wykonanie byłoby niemożliwe. Sądy w takim przypadku orzekają często karę grzywny w wysokości zabezpieczenia majątkowego ustanowionego na środkach finansowych posiadanych przez oskarżonego. Gwarantuje to realną ściągalskość tej kary¹²⁷, co jest istotne szczególnie w przypadku skazanych cudzoziemców, którzy często nie przebywają już w Polsce albo opuszczają ją po zapadnięciu wyroku skazującego.

Kara ograniczenia wolności była karą orzekaną najrzadziej wobec oskarżonych zarówno na podstawie art. 264 § 2, jak i § 3 k.k. Jej wymiar najczęściej wynosił

¹²⁷ Por. M. Perkowska, *Przestępczość...*, s. 127–128; M. Perkowska, *Charakterystyka...* [w:] *Przestępczość...*, s. 227.

od 7 do 12 miesięcy, a polegała ona we wszystkich przypadkach na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne. Dodatkowo, wobec 92% skazanych na tę karę sądy orzekły także potrącenie wynagrodzenia za pracę na cel społeczny. W żadnym przypadku wykonanie kary ograniczenia wolności nie zostało warunkowo zawieszono.

Z analizy długości orzeczonych kar pozbawienia wolności wobec sprawców czynów z art. 264 § 2 k.k. wynika, że sądy najczęściej orzekały kary krótkoterminowe. Bowiem wobec aż 70% skazanych orzeczono karę nieprzekraczającą 6 miesięcy. Wśród kar krótkoterminowych najliczniej sądy orzekały karę sześciu miesięcy pozbawienia wolności, tj. wobec 37% skazanych na tę karę. Karę od siedmiu miesięcy do 1 roku pozbawienia wolności orzeczono wobec 29% skazanych. Najrzadziej sądy sięgały po karę przekraczającą jeden rok, chociaż jest to przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do 3 lat.

Jak wynika z tabeli 7, wobec sprawców skazanych na podstawie art. 264 § 3 k.k. samoistna kara grzywny była orzekana rzadko. Sądy orzekały częściej karę grzywny kumulatywnie z karą pozbawienia wolności. Wobec 69% procent sprawców skazanych na karę pozbawienia wolności orzeczono kumulatywnie karę grzywny, w zdecydowanej większości przypadków dotyczyło to kary pozbawienia wolności, której wykonanie zostało zawieszono. W przypadku tego przestępstwa wobec 51% skazanych orzeczono karę przekraczającą 2000 zł, a wobec 29% skazanych orzeczono karę grzywny przekraczającą 5000 zł. Dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości nie pozwalają niestety na stwierdzenie, jakie były maksymalne wysokości tych kar. Analiza akt spraw karnych wykazała, że sądy orzekały kary o wartości np. 10 000 zł¹²⁸, a nawet 45 000 zł¹²⁹.

Wobec 11% sprawców sądy orzekły najniższą karę przewidzianą w sankcji art. 264 § 3 k.k., tj. sześć miesięcy pozbawienia wolności. Natomiast wobec 64% skazanych orzeczono kary od jednego roku do dwóch lat pozbawienia wolności. Mimo że czyn ten jest zagrożony karą do 8 lat pozbawienia wolności, karę przekraczającą 2 lata, a nieprzekraczającą lat 5, orzeczono ją jedynie wobec 3,5% skazanych, tj. wobec trzynastu z 367 skazanych. W latach 2004–2017 sądy nie orzekły kary pozbawienia wolności przekraczającej 5 lat za ten czyn.

5. WNIOSKI

Analiza akt spraw karnych ukazała specyfikę przestępstwa nielegalnego przekraczania granicy Rzeczypospolitej Polskiej przez jej wschodnią część, jak też organizowanie tego procederu. Rozważania przekonały o występowaniu bardzo dobrze przygotowanego, rozwiniętego, utajnionego i dochodowego procederu uprawianego często w sposób wyrafinowany. Analiza ta potwierdziła, że jego grupowy, zorganizowany charakter, wspierany nierzadko rozbudowaną strukturą osobową, gwarantował pomyślność prowadzonych nielegalnych działań. Dowiodła, że występowanie powiązań omawianego przestępstwa z innymi czynami czyni przetrzut ludzi zachowaniem jeszcze bardziej kryminogennym. W związku z tym działania

¹²⁸ III K 1090/16.

¹²⁹ III K 138/12.

państwa powinny się ogniskować na skutecznej kontroli przepływu osób na przejściach granicznych, jak też na monitorowaniu terenu poza nimi, tj. w potencjalnych miejscach bezprawnego przekroczenia granicy państwowej.

Analiza polityki karnej białostockich sądów oraz danych Ministerstwa Sprawiedliwości dotycząca skazań za czyny z art. 264 § 2 i § 3 k.k. doprowadziła do wniosku, że jest to polityka liberalna. Zdecydowaną większość kar orzeczonych wobec sprawców przekroczenia granicy wbrew przepisom stanowiły kary wolnościowe. Sprawcami tego czynu byli głównie cudzoziemcy, którzy po zatrzymaniu zobowiązani byli do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wobec nich można było również zastosować zakaz wjazdu na terytorium RP. W przypadku skazań na podstawie art. 264 § 3 k.k. wolnościowy charakter orzeczonych kar budzi pewne wątpliwości, szczególnie że jak podkreślają sądy w uzasadnieniach do wyroków, jest to czyn o wysokiej szkodliwości społecznej, godzący w interesy RP. Ponadto, jest to czyn zagrożony karą do 8 lat pozbawienia wolności, a analiza danych Ministerstwa Sprawiedliwości pozwala na stwierdzenie, że dokonane w 2004 r. podniesienie górnej granicy zagrożenia karą w praktyce okazało się fikcją, gdyż sądy nie orzekają kary wyższej niż 5 lat pozbawienia wolności. Z drugiej jednak strony, sądy w przypadku tego czynu orzekają dość wysokie kary grzywny – przekraczające 5000 zł, co stanowi największą dolegliwość dla sprawców, gdyż pozbawia ich korzyści osiągniętych z procederu. A jeśli idzie za tym również przepadek przedmiotów, jak np. środków komunikacji czy nawigacji, to takie postępowanie należy uznać za słuszne. Pozwala to na unieszkodliwienie sprawców (przynajmniej na jakiś czas), a zawieszona kara pozbawienia wolności w przypadku powrotu do przestępstwa zostanie wykonana.

Abstract

Katarzyna Laskowska, Magdalena Perkowska, *Illegal Border Crossing: Results of Empirical Research*

This article analyses the offences described in Article 264 of the Polish Criminal Code. Those offences are: illegal border crossing (par. 2) and organization of illegal border crossing, also done by an organized criminal group (par. 3). The research was carried out using the statistical method (in relation to the data of the Border Guard and the Ministry of Justice), and the method of examining files of criminal cases. The research period was narrowed to 2014–2018, i.e. to the so-called migration crisis. The aforementioned research enables the authors to present the structure and dynamics of the analysed behaviours, as well as the modus operandi of the perpetrators. The considerations in this field confirm the existence of very well-prepared, developed, classified, and profitable activity related to illegal migration. This phenomenon is usually organized. The study also covers the judicial response to behaviour described under Article 264 of the Criminal Code by analysing the penalties imposed by courts. The penalties given to offenders were compared with the data of the Ministry of Justice, to present the penal policy in this area. The problem of imposing a penalty was also confronted with the amendment made regarding the sanction of Article 264 (3) of the Polish Criminal Code. It was a result of the implementation of European Union law into the Polish law. An analysis of the criminal policy of courts in Białystok and the data of the Ministry of Justice regarding convictions for offences defined in Article 264 (2) and (3) of the Polish Criminal Code enables the authors to state that this policy was liberal.

Keywords: *illegal border crossing, organized crime, penal policy*

Streszczenie

Katarzyna Laskowska, Magdalena Perkowska, *Przestępstwo nielegalnego przekroczenia polskiej granicy w ujęciu empirycznym*

W niniejszym artykule dokonano analizy przestępstw określonych w art. 264 § 2 Kodeksu karnego, tj. przekroczenia granicy wbrew przepisom oraz § 3, tj. organizowania innym osobom przekroczenia granicy wbrew przepisom, również w formach zorganizowanych. Przeprowadzono badania posługując się metodą statystyczną (w odniesieniu do danych Straży Granicznej oraz Ministerstwa Sprawiedliwości) oraz metodą badań akt spraw karnych. Okres badań zawężono do lat 2014–2018, tzn. do okresu tzw. kryzysu migracyjnego. Opisane badania pozwoliły na ukazanie struktury i dynamiki analizowanych zachowań, a także modus operandi działania sprawców. Rozważania podjęte w tym obszarze potwierdziły występowanie bardzo dobrze przygotowanego, rozwiniętego, utajnionego i dochodowego procederu związanego z nielegalną migracją. Zjawisko to ma najczęściej zorganizowany charakter. Badaniami objęto też reakcję wymiaru sprawiedliwości na zachowania z art. 264 k.k. poprzez analizę sądowego wymiaru kary. Sądowy wymiar kary zestawiono z danymi Ministerstwa Sprawiedliwości w celu ukazania polityki karnej w tym obszarze. Problem wymiaru kary odniesiono także do zmiany, jakiej dokonał ustawodawca w zakresie sankcji art. 264 § 3 k.k. na skutek implementacji prawa Unii Europejskiej. Analiza polityki karnej białostockich sądów oraz danych Ministerstwa Sprawiedliwości dotycząca skazań za czyny z art. 264 § 2 i § 3 k.k. pozwoliła na stwierdzenie, że polityka ta była liberalna.

Słowa kluczowe: nielegalne przekroczenie granicy, przestępczość zorganizowana, polityka kryminalna

Literatura:

1. Cwiakalski Z., *Komentarz do art. 264 KK [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. II, Komentarz do art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2018;
2. Franczyk T., *Nielegalna migracja i przemyt ludzi. Zarys problemu*, Biuletyn Centralnego Ośrodka Straży Granicznej 200, nr 3;
3. Głębicka K., *Przerzut migrantów do lub przez terytorium Polski*, Prace migracyjne 1999, nr 2;
4. Herzog A., *Komentarz do art. 264 KK [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2018;
5. Klaus W., Laskowska K., Rzeplińska I. [red.] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, Warszawa 2017;
6. Kling T., *Falszerstwa dokumentów uprawniających do przekraczania granicy państwowej*, Problemy Ochrony Granic 2008, nr 2;
7. Laskowska K., *Obszary działalności zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce [w:] Przestępczość zorganizowana*, red. E.W. Pływaczewski, Warszawa 2011;
8. Łabuz P., Safjański T., *Działania kontrwykrywcze grup przestępczych zaangażowanych w przemyt ludzi zmierzające do ukrycia majątku związanego z przestępstwem [w:] Nielegalna imigracja w aspekcie kryminalistycznym, kryminologicznym i bezpieczeństwa państwa*, red. P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański, Warszawa 2018;
9. Michalska-Warias A., *Komentarz do art. 264 KK [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. II*, M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017;
10. Perkowska M., *Charakterystyka przestępczości granicznej cudzoziemców w Polsce na podstawie wyników badań akt spraw karnych [w:] Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017;
11. Perkowska M., Jurgielewicz E., *Zwalczanie nielegalnej migracji w polskim prawie karnym – wybrane aspekty implementacji prawa Unii Europejskiej*, Białostockie Studia Prawnicze 2014, nr 15;

12. Perkowska M., *Polityka karna wobec cudzoziemców – sprawców przestępstw granicznych w Polsce* [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017;
13. Perkowska M., *Problematyka nielegalnych rynków z perspektywy tzw. przestępczości transgranicznej* [w:] *Nielegalne Rynki. Geneza, skala zjawiska i możliwości przeciwdziałania*, red. W. Pływaczewski, Olsztyn 2012;
14. Perkowska M., *Przestępczość cudzoziemców w Polsce od transformacji ustrojowej po kryzys migracyjny* [w:] *Po co nam kryminologia? Księga jubileuszowa profesor Ireny Rzeplińskiej*, red. W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, P. Wiktorska, K. Buczkowski, Warszawa 2019;
15. Perkowska M., *Przestępczość graniczna cudzoziemców*, Warszawa 2013;
16. Szulecka M., *Migracje jako źródło wybranych zagrożeń porządku prawnego i publicznego. Wnioski z badań jakościowych* [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017;
17. Szulecka M., *Przejawy nielegalnej migracji w Polsce*, *Archiwum Kryminologii* 2016, t. XXXVIII.